

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ВИЩИВКИ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Юлія МАТЮШОВА, магістрантка кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка;

Юлія СРІБНА, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики технологічної освіти, декан факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка

В історико-педагогічному контексті сутність терміна «позашкільна освіта» в другій половині XIX ст. становила різноманітна просвітницька діяльність громадських організацій, товариств, приватних осіб серед дорослого населення (у кінці XIX ст. серед дітей і молоді). Поява ж перших форм позашкільної освіти датується 30-ми рр. XVIII ст. і пов'язана з просвітницькою діяльністю в Санкт-Петербурзі вихованця Шляхетського кадетського корпусу О. П. Сумарокова, який спільно з товаришами організував перший літературний гурток [4].

З першої чверті до кінця XIX ст. позашкільна освіта здійснювалася переважно в недільних і вечірніх школах, загальноосвітніх і професійних курсах для дорослого населення на підприємствах, фабриках і заводах, державних університетах, публічних бібліотеках і читальнях, книгарнях, громадських будинках і театрах, під час громадських лекцій, проведення спільних свят, екскурсій, які створювалися за кошти державних і приватних осіб і не входили в систему народної освіти [4].

У 50-60-х рр. XIX ст. окреме і досить помітне місце в розвитку позашкільної освіти відіграли створені майже в усіх губернських і більшості повітових місць царської Росії товариства грамотності, значних зусиль до їх створення доклали М. Корф, М. Пирогов, К. Ушинський та інші. В Україні наприкінці XIX – початку XX ст. як інститути соціального виховання істотну роль починають відігравати просвітницькі товариства. Так, на Київщині – Київське товариство грамот-

ності, Товариство сприяння початковій і середній освіті, Фребелівське товариство, Товариство ім. К. Ушинського, Київський педагогічний клуб тощо. У різні часи в них працювали відомі педагоги, учені й громадські діячі, зокрема, Т. Лубенець, Б. Грінченко, С. Сірополко, С. Русова, В. Дурдуківський та інші [2].

В Україні діють півтори тисячі позашкільних навчальних закладів системи освіти, у яких займається 1,2 млн дітей та підлітків. Кожна п'ята дитина навчається в позашкільних навчальних закладах системи освіти. Діє понад 75 тисяч гуртків, секцій, творчих об'єднань за різними напрямками позашкільної освіти.

Особливостями системи позашкільної освіти є її цілісність, структурованість, ієрархічність, різноманітність форм організації роботи, взаємозв'язок із середовищем. Основним *системоутворюючим елементом* у системі позашкільної освіти є діяльність особистості у вільний час.

Система позашкільної освіти – це система, що характеризується цілеспрямованим функціонуванням навчання, виховання, розвитку та соціалізації особистості у вільний час, з її особливими структурами, зв'язками і відносинами між елементами [2].

Позашкільна освіта є системним об'єктом як у змістовому, так і в процесуальному аспектах.

Змістовими компонентами позашкільної освіти є культура, суспільство, природа, люди.

До процесуальних компонентів позашкільної освіти належать сім'я, навчальні заклади

(позашкільні, дошкільні, загальноосвітні, професійно-технічні, вищі), бібліотеки, клуби, дитячі, учнівські і молодіжні організації, товариства, засоби масової інформації тощо.

Система позашкільної освіти в позашкільних навчальних закладах за своїм характером є методичною системою, що передбачає здійснення за певною методикою. Включає такі основні взаємозв'язані елементи: мета і завдання, зміст освіти, форми, методи і засоби здійснення (рис. 1).

Завдяки органічному поєднанню різних форм освітньої діяльності з організацією змістовного дозвілля вихованців, у позашкільному закладі створюються можливості для вирішення проблем зайнятості молоді у вільний від навчання час та умови для загальнонаукового і загальнокультурного розвитку, допрофесійної підготовки.

Гармонізація особистісних і міжнаціональних відносин засобами позашкільної роботи найефективніше відбувається за максимального врахування національної специфіки й інтернаціоналізації самосвідомості особистості. Реалізація цього принципу передбачає розкриття змісту занять у взаємозв'язку з основами знань про історичні шляхи розвитку рідного народу,

що створюватиме умови для виховання високоморальної, духовної особистості, відповідального громадянина своєї держави.

Сьогодні позашкільна робота вважається однією з головних ланок безперервної освіти у формуванні цілісної системи особистості, повному розкритті її схильностей і нахилів, створенні умов для розвитку і підтримки обдарувань у різних галузях знань, забезпечуючи можливість обирати. Цікаві заняття, що створюють необхідні умови для вияву природних здібностей.

Розгалужена мережа позашкільних закладів дає можливість учнівській молоді задовольнити потреби в додатковій освіті та змістовному дозвіллі, тим самим розвиваючи творчі здібності [3].

Позашкільний педагогічний процес ґрунтується на обов'язковому заохоченні вихованців до різнобічного творчого саморозкриття, збагачення вражень, налагодження оптимальних міжособистісних стосунків, які є джерелами плідної творчої діяльності в дитячому колективі.

У позашкільних навчальних закладах переважає невимушене, неформальне спілкування, вільний вибір форм і засобів діяльності, вико-

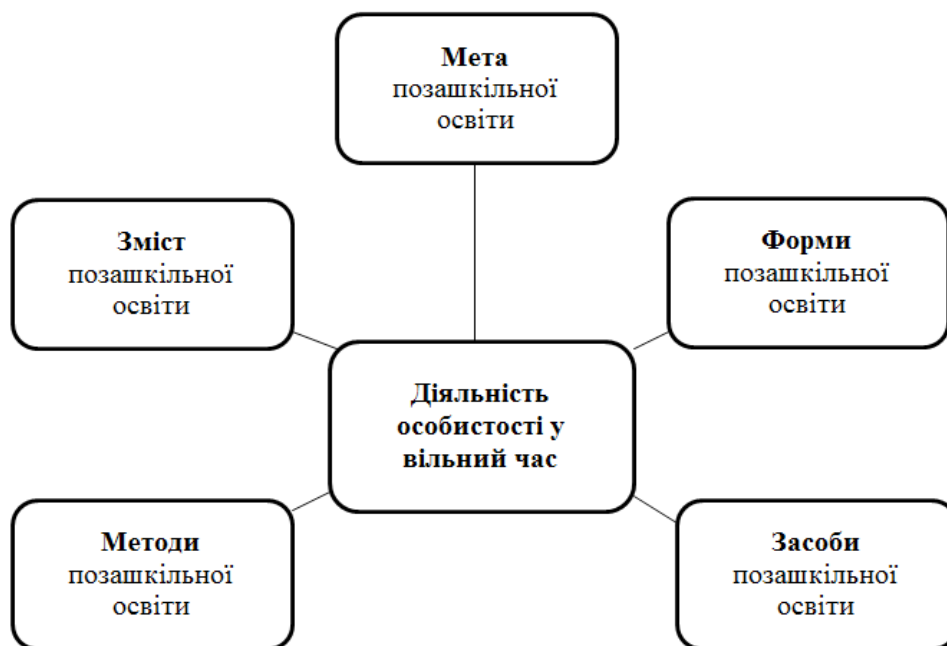

Рис. 1. Методична система позашкільної освіти

ристання їх керівниками гуртків на власний розсуд відповідно до психофізіологічних особливостей розвитку дитини, власного досвіду, традицій виховання.

Уся позашкільна виховна робота спрямована на розвиток особистості, її ініціативи з урахуванням потреб і здібностей. Завдяки такій організації діяльності гуртківців у позашкільних установах можна стимулювати їх інтерес до творчості, заохочуючи бажання оволодіти необхідними прийомами та засобами, що визначають нестандартну оригінальність.

Позашкільні заклади мають помітно особливий вплив на характер дитини. Перш за все, це право на добровільний вибір професії, різноманітність й альтернативність у спілкуванні з однолітками та керівниками гуртків і секторів: відмінність інтересів і захоплень, унікальні можливості для особистого інтелектуального і творчого розвитку. Заочні заклади створюють найсприятливіші умови для розвитку творчого потенціалу особистості, її нахилів і здібностей [4].

Дитяча творчість – це сукупність особистісних властивостей і якостей, які сприяють саморозвитку та самореалізації особистості. Крім того, креативність є універсальною якістю особистості, оскільки її компоненти формуються в будь-якому виді творчості (мистецтві, техніці тощо) і можуть виражатися та розвиватися в інших видах творчої діяльності.

З цього випливає, що основною метою заочної роботи є задоволення потреб у творчій самореалізації, набуття додаткових знань, умінь і навичок за інтересами та вибором.

Система позашкільного навчання та виховання, що включає науково-технічні і виробничі колективи, художньо-технічні товариства, клуби молодих технологів, малу наукову академію, дитячі творчі об'єднання, забезпечує цілеспрямовані та повні можливості для кожної дитини – свободу організації часу і розвиток своїх здібностей, додаткові знання й оволодіння спеціальними навичками.

Головним принципом виховання підростаючого покоління є збереження надбань минулого

і гармонійне включення сучасних ефективних методів і прийомів [2].

Естетичне ставлення учнів до світу і до різних видів мистецтва формується переважно під впливом стихійних факторів соціального середовища, зокрема засобів масової інформації, особливо телебачення.

Гуртки допомагають кожному учаснику знайти роботу і курси відповідно до своїх потреб. Конспекти уроків мають містити не тільки корисне (навчальне, розвиваюче, пізнавальне), але й приємне людині. Гурток пропонує своїм учасникам чудові можливості для розвитку й розвитку творчих здібностей та ініціативи [4].

Одним із улюблених творчих занять дітей є заняття з української народної вишивки.

Мистецтво вишивання – це та інтригуюча таємниця, яка захоплює кожну дитину.

Це мистецтво має все необхідне, щоб витягнути дитину на вершину творчих сходів і зробити це сходження веселим і цікавим. Як і в будь-якій грі, тут головне задоволення – процес, а не кінцевий результат. Вишивка може мати різну складність. Це мистецтво є не тільки захоплюючим способом проведення дозвілля, а й засобом вирішення багатьох педагогічних завдань, особливо розвитку дрібної моторики.

Удосконалюючи та координуючи рухи пальців і рук, вишивка впливає на загальний інтелектуальний розвиток дитини, у тому числі на розвиток мовлення. Вишивка ознайомлює дітей з елементарними математичними поняттями (адже треба багато рахувати), сприяє концентрації уваги, розвиває конструктивне мислення, навички комбінування, просторове мислення, відчуття форми, творчу уяву, художній смак, стимулює розвиток пам'яті. Вишивка виховує інтуїтивне мислення, здатність до просвіти.

Курси вишивання – це курси практичного життєвого досвіду, оволодіння та розуміння навколишнього світу, краси і гармонії. Творчості немає меж, адже творчість – це та сама дитяча гра, яка успішно виживає в дорослих.

Вишивка дає можливість для творчості навіть при мінімальному використанні матеріа-

лів. Існує багато видів вишивальних швів. Одним лише швом можна створювати безкінечні образи, щоразу знаходячи нові варіанти та підходи, навіть без участі вчителів і батьків. За наявності достатнього матеріалу, а поруч умілих і винахідливих дорослих вишивання стане улюбленою справою на довгі роки.

Велику роль у формуванні художньої культури дітей відіграє вишивка. Вона включає художньо-естетичні, гуманістичні, пізнавальні, моральні цінності та впливає на духовний розвиток особистості.

Діти зі сколіозом – це особлива категорія, для якої форми художньо-естетичного пізнання світу служать не тільки засобом художнього вдосконалення, а й надають лікувальну дію, як засіб профілактики і корекції відхилень у розвитку.

Мистецтво і ручна праця вчать дітей творити, створювати речі за законами краси. Здатність розуміти головою і серцем розвивається найбільш успішно, коли дитина активно створює у своїй уяві художні образи, займаючись доступними їй формами образотворчої діяльності.

Процес вишивання унікальний і захоплюючий для дітей. Виявляє естетичний смак, звикання до акуратності, працелюбність, виховує любовне і творче ставлення до праці, формує певні навички та вміння, які можуть знадобитися в професійній діяльності і в побуті. Через розуміння традиційного мистецтва народної вишивки як історико-культурного надбання народу діти усвідомлюють свій зв'язок із нацією та країною [5].

Центром позашкільної освіти у м. Полтаві є міський центр, що діє з 1972 р., метою якого є задоволення потреб дітей і молоді в додатковій позашкільній освіті в галузях науки, техніки, мистецтвознавства, спорту; розвиток і підтримка молодих талантів; для створення умов для творчої самореалізації дітей і підлітків; задоволення потреб у професійному самовизначенні, організації змістовного дозвілля дітей тощо. У закладі працюють творчі лабораторії та майстерні для дітей 5 – 18 років, танцювальний і спортивний зали, дитяча кінотелестудія, етнографічний музей і виставкова зала. Уліт-

ку працює єдиний у місті відомий оздоровчий табір «Левада».

У 70-80-х роках, Полтавська міська станція техніків молоді – 40 гуртків, понад 600 учнів, пост 80-90-х років. ХХ ст. Якісні зміни відбулися в просторі позастудійної освіти. Для проведення виховної, масової та науково-дослідницької роботи серед учнівської молоді міську молодіжну станцію було перейменовано в Полтавський міський молодіжний навчально-науковий центр. У закладі функціонує 60 гуртків, навчається близько 2000 учнів.

2003 – 2014 рр., у центрі діє система виховної роботи, у рамках якої проводиться постійно діюча майстерня і традиційне художнє свято дитячої творчості «Дзвони краси і добра».

Полтавський міський центр позашкільної освіти як найбільший заклад позашкільної освіти в Україні (наказ МОН від 29.12.2012 № 1523) постійно вивчає нові форми позашкільної роботи, виховання і позакласної роботи, веде розробку інноваційних моделей сучасної освітньої діяльності.

Центри мають гуртки за такими напрямками: «Мистецтво та естетика», «Наука і техніка», «Експериментальний», «Соціальне оздоровлення», «Гуманітарний», «Спорт і відпочинок», «Еко-натуралізм», «Туризм і краєзнавство».

Тому сучасні позашкільні навчальні заклади є осередками справжнього духовного виховання, виховання творчої особистості, особистості з високоемоційними й естетичними культурними особливостями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Виховання особистості: особистісно орієнтований підхід. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
2. Биковська О. В. Система трудового виховання в позашкільних закладах освіти. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. пр. Запоріжжя, 2001. Вип. 21. С. 242 – 245.
3. Закон України «Про позашкільну освіту». *Освіта України*. 2000. 2 серпня (№31). С. 8.
4. Сущенко Т. І. Позашкільна педагогіка: навч. посіб. Київ : ІСДО, 1996. 144 с.
5. Інтернет ресурс: <http://www.kpi.kharkov.ua>